

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

મર્કેન્ટીલ બેંક લિમિટેડ, બોમ્બે

વિરુદ્ધ

આવકવેરાના કમિશનર, બોમ્બે સિટી-III

૧ મે, ૨૦૦૬

[ન્યાયમૂર્તિ શ્રી રુમા પાલ અને ન્યાયમૂર્તિ શ્રી દલ વીર ભંડારી]

આવકવેરાનો કાયદો, ૧૯૬૧:

કલમ ૩૬(૧)(vii) કલમ ૩૬(૨) સાથે વાંચવામાં આવે છે – એ.વાય.

૧૯૭૮-૭૯ – શંકાસ્પદ એડવાન્સિસ પર વ્યાજ – કર જવાબદારી – ઠરાવેલ છે કે :સસ્પેન્સ ખાતામાં દાખલ કરાયેલ શંકાસ્પદ લોન પરના વ્યાજને કરમાં લાવી શકાતું નથી – સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સીસ પરિપત્ર, ૧૯૫૨.

કલમ ૪૦-એ(૫) - મૂલ્યાંકન વર્ષ ૧૯૭૮-૭૯ - ખર્ચ અથવા ચુકવણી - સેવા આપતા અને નિવૃત્ત કર્મચારીઓને પગારની ચુકવણી - કપાતની મર્યાદા - રાખવામાં આવેલ:કાયદાની કલમ ૪૦-એ (૫) (સી)(ii) "રકમ" ની વાત કરે છે - આ સૂચવે છે કે નોકરીદાતા માત્ર એક જ રકમની કપાત માટે હકદાર છે - તેથી, પગારના આધારે કપાત માટે માત્ર એક જ મર્યાદા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, પછી ભલે તે સેવામાં રહેલા કર્મચારીને ચૂકવવામાં આવી હોય કે નિવૃત્ત કર્મચારીને પાછલા કોઈપણ વર્ષમાં.

શબ્દો અને વાક્યો:

"એકંદર" -નો અર્થ-આવકવેરો અધિનિયમ, ૧૯૬૧ની કલમ ૪૦-એ (૬) ની પ્રથમ જોગવાઈના સંદર્ભમાં.

આ અપીલમાં નીચેનો પ્રશ્ન ઊભો થયો:-

(i) શું અપીલકર્તા - કરદાતા પર વ્યાજ સસ્પેન્સ ખાતામાં શંકાસ્પદ એડવાન્સ પરના વ્યાજના સંદર્ભમાં આવકવેરા અધિનિયમ, ૧૯૬૧ હેઠળ કર લાદવામાં આવ્યો હતો?

(ii) શું આવકવેરા અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૪૦-એ (એસ) હેઠળ મંજૂરી રદ કરવાના હેતુ માટે બે અલગ મર્યાદા લાગુ કરવામાં આવી હતી જ્યાં કોઈ કર્મચારી પાછલા વર્ષ દરમિયાન નિવૃત્ત થયો હતો અને નોકરીમાં બંધ થયો હતો, જેથી એક મર્યાદા તેને કર્મચારી તરીકે મળેલી રકમ અને લાભોના સંદર્ભમાં લાગુ પડે અને બીજી તેને ભૂતપૂર્વ કર્મચારી તરીકે મળેલી રકમ અને લાભો માટે?

ઉચ્ચ અદાલતે મૂલ્યાંકન વર્ષ ૧૯૭૮-૭૯ માટે મહેસૂલની તરફેણમાં અને અપીલકર્તા-કરદાતાની વિરુદ્ધ બંને પ્રશ્નોના જવાબ આપ્યા હતા.તેથી અપીલ કરવામાં આવી છે.

આંશિક રીતે અપીલને મંજૂરી આપતા અદાલતે

ઠેરવવેલ કે:૧.૧.સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સેસે ૧૯૫૨માં એક પરિપત્ર બહાર પાડ્યો હતો જેમાં જણાવાયું હતું કે સસ્પેન્સ એકાઉન્ટમાં દાખલ કરાયેલી સ્ટીકી લોન પરના વ્યાજને કરદાતાની આકારણીપાત્ર આવકમાં સમાવવાની જરૂર નથી, જો આવકવેરા અધિકારીને ખાતરી થાય કે લોન ચૂકવવાની કોઈ વાસ્તવિક સંભાવના નથી.[૬૩૧-**G**; ૬૩૨-**A**]

૧.૨.૧૯૭૮-૭૯ના વર્ષ માટેનું મૂલ્યાંકન વિભાગ દ્વારા ૧૯૫૨ના પરિપત્ર અનુસાર કરવામાં આવ્યું જોઈતું હતું, જેના હેઠળ શંકાસ્પદ વ્યાજ પર કર લાગુ કરી શકાતો ન હતો.[૬૩૨-૭]

યુકો બેંક વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, (૧૯૯૯) ૨૩૭ આઈ. ટી. આર. ૮૫૯ પર આધાર રાખ્યો હતો.

સ્ટેટ બેંક ઓફ ટ્રાવેલર વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, (૧૯૮૬) ૧૫૬ આઈ. ટી. આર. ૧૦૨, લાગુ પડતા નથી.

સ્ટેટ બેંક ઓફ ટ્રાવેલર વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, (૧૯૭૭) ૧૧૦ આઈ. ટી. આર. ૩૩૬ (કેરળ) ને નકારી કાઢવામાં આવી હતી.

૨. વિધાનસભાનો ઈરાદો આવકવેરો અધિનિયમ, ૧૯૬૧ની કલમ ૪૦-એ (૫) ની વિવિધ કલમો હેઠળ કપાતની મર્યાદા નક્કી કરવાનો હતો, અધિનિયમની કલમ ૪૦-એ (૫) (સી) (ii) "રકમ" ની વાત કરે છે.આ સૂચવે છે કે નોકરીદાતા માત્ર એક જ રકમની કપાત માટે હકદાર છે.કલમ (સી) (ii) એ કર્મચારીને માત્ર તે જ નહીં કે જેણે નોકરીમાં રહેવાનું બંધ કરી દીધું છે, પરંતુ જે નોકરીમાં રહેવાનું બંધ કરે છે.પછીના સંદર્ભમાં એવું માનવામાં આવે છે કે

કર્મચારીએ સમયગાળા માટે સેવા આપી હતી પરંતુ અગાઉના વર્ષ દરમિયાન તે નોકરી કરવાનું બંધ કરે છે.આવા કિસ્સામાં, કલમ સ્પષ્ટ રીતે ૬૦,૦૦૦/- રૂપિયાની કપાત પર મર્યાદા પૂરી પાડે છે.[૬૩૫-જી, એચ; ૬૩૬-એ]

હિન્દુસ્તાન મોટર્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, (૧૯૮૫)
૧૫૬ આઈ. ટી. આર. (કલકત્તા) ૨૨૩ને નકારી કાઢવામાં આવી હતી.

૩.૧.કાયદાની કલમ ૪૦-એ (૫) માં સ્પષ્ટીકરણ ૨ (એ) ની દ્રષ્ટિએ તમામ પગાર માટે માત્ર એક જ મર્યાદા છે, પછી ભલે તે વેતન હોય કે અંતિમ લાભ હોય.[૬૩૬-જી]

૩.૨.કલમ ૪૦એ (૦૫) (એ) ના પ્રથમ જોગવાઈમાં "એગ્રીગેટ" શબ્દના ઉપયોગ પર આધાર રાખવો યોગ્ય ન હતો. તે પરંતુક અને કલમ ૪૦-એ(૬) બંને વિવિધ પ્રકારના ચુકવણી અથવા ખર્ચ સાથે વ્યવહાર કરે છે જેના કારણે, "એકંદર" શબ્દનો ઉપયોગ જરૂરી બન્યો.(૬૩૬-જી-એચ)

૩.૩.બીજી બાજુ, કલમ ૪૦-એ (૦૫) એક "રકમ" અને "પગાર" ની વાત કરે છે જે એક જ કપાત દર્શાવે છે જ્યાં "એકંદર" શબ્દનો ઉપયોગ અનિચ્છનીય હતો.(૬૩૭-સી-ડી]

જ. સેવામાં રહેલા કર્મચારીને અથવા અગાઉના કોઈ એક વર્ષમાં નિવૃત્ત કર્મચારીને ચૂકવવામાં આવેલા પગારના કારણે કપાત માટે માત્ર એક મર્યાદા નક્કી કરવામાં આવી છે.[૬૩૭-ડી]

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડીક્શન:સિવિલ અપીલ નંબર ૩૧૦/૨૦૦૧.

આવકવેરાના સંદર્ભ નંબર ૨૫/૧૯૮૭ માં બોમ્બે ખાતેની હાઈકોર્ટના ૦૯/૦૩/૧૯૯૯ ના ચુકાદા/આદેશમાંથી.

સાથે

સિવિલ અપીલ નંબર ૩૧૧/૨૦૦૧.

અપીલકર્તા માટે આર. મુરલીધર, એસ. બાલકૃષ્ણન, સુજીતા શ્રીવાસ્તવ, અતુલ વાય. ચિતાલે અને સુચિત્રા અતુલ ચિતાલે.

પ્રતિવાદી માટે હરીશ ચંદ્ર, એસડબલ્યુએ કાદરી, મોહિત ચૌધરી અને બીવી બલરામ દાસ.

અદાલતનો ચુકાદો આમના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

ન્યાયમૂર્તિશ્રી રુમા પાલ. પ્રશ્નમાં મૂલ્યાંકન વર્ષ ૧૯૭૮-૭૯ છે.આ અપીલમાં જે બે પ્રશ્નોના જવાબ આપવાના છે તે છે:

- i) શું વ્યાજ સસ્પેન્સ ખાતામાં જમા કરાયેલી શંકાસ્પદ એડવાન્સિસ પરના વ્યાજના સંદર્ભમાં અપીલકર્તા આવકવેરાના અધિનિયમ, ૧૯૬૧ (હવે પછી "અધિનિયમ" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) હેઠળ કર લાદવા માટે જવાબદાર છે?
- ii) શું કાયદાની કલમ ૪૦એ (પ) હેઠળ કર્મચારી નિવૃત્ત થાય છે અને પાછલા વર્ષ દરમિયાન નોકરી બંધ કરે છે તે કિસ્સામાં મંજૂરી રદ કરવાના હેતુ માટે બે અલગ મર્યાદા લાગુ પડે છે, જેથી એક મર્યાદા તેને કર્મચારી તરીકે મળેલી રકમ અને લાભોના સંદર્ભમાં લાગુ પડે અને બીજી તેને ભૂતપૂર્વ કર્મચારી તરીકે મળેલી રકમ અને લાભો માટે.

ઉચ્ચ અદાલતે મહેસૂલની તરફેણમાં અને કરદાતા વિરુદ્ધ બંને પ્રશ્નોના જવાબ આપ્યા હતા.

વ્યથિત થઈને અપીલકર્તાએ આ અદાલતનો સંપર્ક કર્યો છે.

જ્યાં સુધી પહેલા પ્રશ્નનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી ઉચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ બેંક ઓફ ટ્રાવેલ્સ^૧ વિરુદ્ધ આવકવેરા કમિશનરના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયના આધારે હકારાત્મક જવાબ આપ્યો. સ્ટેટ બેંક ઓફ ટ્રાવેલ્સ વિરુદ્ધ આવકવેરા કમિશનરના નિર્ણયમાં ન્યાયમૂર્તિ તુલઝાપુરકર દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલ લઘુમતી અભિપ્રાય એ હતો કે યોગ્ય સામગ્રી રજૂ કરીને કરવેરા અધિકારીઓના સંતોષ માટે ઉદ્દેશ્યપૂર્વક સ્થાપિત એડવાન્સિસ અથવા લોનની સ્ટીકીનેસ, તેના પર વ્યાજના સંચયને વાસ્તવિક આવક તરીકે અટકાવવા માટે પૂરતી છે અને આવી આવકને કાલ્પનિક બનાવવાની અસર કરશે.તેથી, હિસાબની કોઈપણ પદ્ધતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના વ્યાજ પર કર લાદી શકાતો નથી, જો કરદાતા યોગ્ય સામગ્રી રજૂ કરીને કરવેરા સત્તામંડળને ખાતરી આપી શકે કે લોન ખરેખર

૧. (૧૯૮૬) ૧૫૬ આઈ.ટી.આર. ૨૦૨:[૧૯૮૬] ૨ એસ.સી.સી. ૧૧ સંબંધિત વર્ષ અથવા વર્ષો દરમિયાન સ્ટીકી થઈ ગઈ છે અને કરદાતાએ આવી લોનના વ્યાજને વ્યાજ ખાતા અથવા નફા અને લુકસાન ખાતામાં જમા કરવાને

બદલે વ્યાજ સસ્પેન્સ ખાતામાં લઈ જવાની પ્રથાનું પાલન કર્યું હતું, જો અને જ્યારે તે પછીથી પ્રાપ્ત થયું હોય તો કરવેરા માટે તે જ ઓફર કરવાની વધારાની સુરક્ષા સાથે.

જોકે, બહુમતીનો મત એવો હતો કે વ્યાજ તરીકે ઉપાર્જિત થયેલી ચોક્કસ રકમને ખરાબ દેવું અથવા વસૂલ ન થઈ શકે તેવા વ્યાજ તરીકે ગણ્યા વિના, પરંતુ તેને સસ્પેન્સ એકાઉન્ટમાં રાખવી એ કાયદાની કલમ ૩૬(૧)(vii) અને કલમ ૩૬(૨) ની વિરુદ્ધ હશે. જ્યાં વેપારી હિસાબી પ્રણાલીનું પાલન કરવામાં આવ્યું હતું અને લોનને લખવામાં આવી ન હતી, ત્યાં લોન પર ઉપાર્જિત રકમ કરપાત્ર આવક હતી.

યુકો બેંક વિરુદ્ધ આવકવેરા કમિશનર (૧૯૯૯) ૨૩૭ આઈટીઆર ૮૮૯ ના કેસમાં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ સમક્ષ વિચારણા માટે ફરીથી પ્રશ્ન ઊભો થયો, જ્યાં કોર્ટે સ્ટેટ બેંક ઓફ ત્રાવણકોરના કેસમાં ન્યાયમૂર્તિ તુલઝાપુરકરના લઘુમતી દૃષ્ટિકોણને સમર્થન આપ્યું હતું.તે કિસ્સામાં પ્રશ્નમાં મૂલ્યાંકન વર્ષ ૧૯૮૧-૮૨ હતું.જે લોનની વસૂલાત શંકાસ્પદ હતી તેના પરનું વ્યાજ હકીકતમાં છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી કરદાતાની બેંક દ્વારા વસૂલવામાં આવ્યું ન હતું અને તેને સસ્પેન્સ ખાતામાં રાખવામાં આવ્યું હતું અને કરદાતાના નફા અને ગુકસાનના ખાતામાં લાવવામાં આવ્યું ન હતું કારણ કે રકમની વસૂલાત થવાની સંભાવના ન

હતી.અદાલતે શોધી કાઢ્યું હતું કે હિસાબની આ પદ્ધતિ સ્થાપિત હિસાબી પ્રથા અનુસાર હતી.વધુમાં એવું પણ માનવામાં આવ્યું હતું કે સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ ડાયરેક્ટ ટેક્સે ૬ ઓક્ટોબર ૧૯૫૨ ના રોજ એક પરિપત્ર બહાર પાડ્યો હતો જેમાં જણાવાયું હતું કે સસ્પેન્સ ખાતામાં દાખલ કરાયેલ સ્ટીકી લોન પરના વ્યાજને કરદાતાની આકારણીપાત્ર આવકમાં સમાવવાની જરૂર નથી, જો આવકવેરા અધિકારીને ખાતરી થાય કે લોન ચૂકવવાની કોઈ વાસ્તવિક સંભાવના નથી.

જોકે સ્ટેટ બેંક ઓફ ટ્રાવેલરોર વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર (૧૯૭૭) ૧૧૦ આઈ.ટી.આર. ૩૩૬ કેસમાં કેરળ હાઈકોર્ટના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને જૂન ૧૯૭૮માં ૧૯૫૨નું પરિપત્ર પાછું ખેંચવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ કેન્દ્રીય પ્રત્યક્ષ કરવેરા બોર્ડ દ્વારા ૯ ઓક્ટોબર, ૧૯૮૪ના અન્ય પરિપત્ર દ્વારા આ સિદ્ધાંતને ફરીથી રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો.૧૯૮૪ના પરિપત્રમાં સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી હતી કે ૧૯૭૮-૭૯ના આકારણી વર્ષ સુધી સસ્પેન્સ ખાતામાં જમા કરાયેલા શંકાસ્પદ દેવા પરના વ્યાજની કરપાત્રતા બોર્ડના ૬ ઓક્ટોબર, ૧૯૫૨ના અગાઉના પરિપત્રના પ્રકાશમાં નક્કી કરવામાં આવશે કારણ કે ઉપરોક્ત પરિપત્ર ફક્ત જૂન, ૧૯૭૮માં જ પાછો ખેંચી લેવામાં આવ્યો હતો.૧૯૭૯-૮૦ ની અસરથી ૧૯૮૪ના પરિપત્ર હેઠળ સૂચવવામાં આવેલી નવી પ્રક્રિયા લાગુ થશે.નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અમારા હેતુઓ માટે સુસંગત નથી.પરંતુ

એ સ્પષ્ટ છે કે ૧૯૭૮માં બહાર પાડવામાં આવેલ પરિપત્ર અસરકારક રીતે રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને તેને બિનઅસરકારક ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.

યુકો બેંકના કેસમાં (ઉપરોક્ત) અદાલતનો મત હતો કે ૬ ઓક્ટોબર, ૧૯૫૨ અને ૯ ઓક્ટોબર, ૧૯૮૪ના આ પરિપત્રો કાયદાની કલમ ૧૧૯ (૧) હેઠળ સત્તાવાળાઓ માટે બંધનકર્તા હતા. કોર્ટનો એવો પણ મત હતો કે સ્ટેટ બેંક ઓફ ત્રાવણકોર (ઉપરોક્ત) ના ન્યાયાધીશોને ૧૯૮૪ના પરિપત્ર પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો ન હતો અને ૧૯૭૮ના પરિપત્ર અમલમાં છે એવી ધારણા સાથે આગળ વધ્યા હતા. કોર્ટ સ્ટેટ બેંક ઓફ ત્રાવણકોરમાં બહુમતી દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા નિષ્કર્ષ સાથે સહમત ન હતી અને કહ્યું:-

"સીબીડીટીના સંબંધિત પરિપત્રોને અવગણી ન શકાય. પ્રશ્ન એ નથી કે પરિપત્ર કાયદાની જોગવાઈઓને ઓવરરાઈડ કરી શકે છે કે ઘટાડી શકે છે: પ્રશ્ન એ છે કે શું પરિપત્ર ચોક્કસ ચોક્કસ પરિસ્થિતિઓમાં કરદાતાના લાભ માટે ચોક્કસ વિભાગની કઠોરતાને ઘટાડવાનો પ્રયાસ કરે છે. જ્યાં સુધી આ પ્રકારનું પરિપત્ર અમલમાં છે ત્યાં સુધી કલમ ૧૧૯ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને આવકવેરાના કાયદાનું એકસમાન અને યોગ્ય વહીવટ અને અમલીકરણ સુનિશ્ચિત કરવું વિભાગીય સત્તાવાળાઓ માટે બંધનકર્તા રહેશે. (ફરો-૧૮, પાન-૬૧૦)

તેથી, આ અપીલમાં પ્રશ્નાર્થ આકારણી વર્ષનો ઉકેલ વિભાગ દ્વારા ૧૯૫૨ના પરિપત્ર અનુસાર લાવવામાં આવવો જોઈતો હતો, જેના હેઠળ શંકાસ્પદ લોન પરના વ્યાજને કરમાં લાવી શકાતો ન હતો.

પ્રથમ પ્રશ્ન પર હાઈકોર્ટનો નિર્ણય, સ્ટેટ બેંક ઓફ ટ્રાવેલકોરના નિર્ણય પર આધારિત હોવાથી, ચુકો બેંક વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનરના કેસમાં આ અદાલતના અનુગામી ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને ખોટો ઠેરવવો જોઈએ.

જ્યાં સુધી બીજા પ્રશ્નનો સંબંધ છે, કલમ ૪૦એ (૫) જ્યાં સુધી તે સુસંગત છે ત્યાં સુધી પૂરી પાડવામાં આવેલ છે:—

"૪૦એ. અમુક સંજોગોમાં કપાતપાત્ર ન હોય તેવા ખર્ચ અથવા ચૂકવણી.

(૧) આ કલમની જોગવાઈઓ "વ્યવસાય અથવા વ્યવસાયના નફા અને લાભો" શીર્ષક હેઠળ આવકની ગણતરીને લગતી આ અધિનિયમની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈમાં વિપરીત કંઈપણ હોવા છતાં અસર કરશે.

(૨) (એ) XXX XXX

(બી) XXX XXX

(૩) XXX XXX XXX

(૪) XXX XXX XXX

(૫) (એ) જ્યાં આકારણી કરનાર

(i) કોઈ કર્મચારી અથવા ભૂતપૂર્વ કર્મચારીને કોઈ પગારની ચુકવણીમાં પ્રત્યક્ષ અથવા પરોક્ષ રીતે પરિણામે છે તેવા કોઈપણ ખર્ચને આવરી લે છે; અથવા

(ii) XXX XXX

પછી, પરંતુક (બી) ની જોગવાઈને આધિન, કલમ (સી) માં તેના સંબંધમાં નિર્દિષ્ટ મર્યાદા કરતાં વધુ ખર્ચ અથવા ભથ્થાને કપાત તરીકે મંજૂરી આપવામાં આવશે નહીં;

XXX XXX XXX

(સી) ખંડમાં ઉલ્લેખિત છે.

(એ) નીચે મુજબ છે:—

(i) કલમ (એ) ના પેટા-ખંડ (i) માં ઉલ્લેખિત ખર્ચના સંદર્ભમાં, કર્મચારીના કિસ્સામાં, પાછલા વર્ષ દરમિયાન ભારતમાં તેના રોજગારના સમયગાળામાં સમાવિષ્ટ દરેક મહિના અથવા તેના

ભાગ માટે પાંચ હજાર રૂપિયાના દરે ગણતરી કરાયેલ રકમ, અને ભૂતપૂર્વ કર્મચારીના કિસ્સામાં, એક એવી વ્યક્તિ જે પાછલા વર્ષ દરમિયાન અથવા અગાઉના કોઈપણ વર્ષ દરમિયાન કરદાતાના કર્મચારી તરીકે કામ કરવાનું બંધ કરે છે અથવા બંધ કરે છે, સાહીઠ હજાર રૂપિયા:

મુદ્દો એ છે કે-જ્યારે કોઈ કર્મચારી પાછલા વર્ષ દરમિયાન નોકરીમાં રહેવાનું બંધ કરે છે, ત્યારે શું નોકરીદાતા દર મહિને રૂ. ૫,૦૦૦/- ના દરે કપાત માટે હકદાર છે, જ્યાં સુધી કર્મચારી નોકરીમાં હોય અને ફરીથી રૂ. ૬૦,૦૦૦/- ની મર્યાદા સુધી જ્યારે કર્મચારી નિવૃત્ત થાય?

હિન્દુસ્તાન મોટર્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આવકવેરા કમિશનર (૧૯૮૫) ૧૫૬ આઈ.ટી.આર. ૨૨૩ ના કેસમાં કલકત્તા હાઈકોર્ટે કલમ ૪૦એ (૫) (સી) ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કર્યું અને તે નિષ્કર્ષ પર આવ્યા કે કર્મચારી સેવામાં રહે તે સમયગાળા માટે તેને કર્મચારી તરીકે ગણવામાં આવશે અને કર્મચારી તરીકે તેને કરવામાં આવતી તમામ ચૂકવણી માન્ય માસિક મર્યાદામાં કપાત તરીકે માન્ય રહેશે.તે સમયગાળા પછી, જ્યારે આવા કર્મચારી નિવૃત્ત થાય છે, ત્યારે તેને ભૂતપૂર્વ કર્મચારી તરીકે ગણવામાં આવે છે અને તેને ફરીથી ભૂતપૂર્વ કર્મચારી તરીકે કરવામાં આવેલી ચૂકવણી સ્વીકાર્ય મર્યાદામાં કપાતપાત્ર હોવી

જોઈએ.કોર્ટનો મત હતો કે આવી કલમનું કોઈપણ અન્ય કોઈપણ રચના જેમાં આવા કર્મચારીને ફક્ત "કર્મચારી" અથવા પ્રશ્નમાંના વર્ષમાં "ભૂતપૂર્વ કર્મચારી" તરીકે ગણવામાં આવે છે, તે કલમના એક અથવા બીજા ભાગને અયોગ્ય બનાવશે.કોર્ટે મહેસૂલ વતી કરેલી રજૂઆતને નકારી કાઢી હતી કે કપાતની મર્યાદા નક્કી કરવા માટે પાછલા વર્ષની છેલ્લી તારીખે કર્મચારીની સ્થિતિ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.કોર્ટે કહ્યું કે જો આ દલીલ સ્વીકારવી હોય તો કલમ ૪૦ એ (૫) હેઠળ માન્ય કપાતની ટોચમર્યાદા નક્કી કરતી વખતે કર્મચારીને નોકરી દરમિયાન ચૂકવવામાં આવતા પગારને ધ્યાનમાં લઈ શકાય નહીં.કોર્ટે કલમ ૪૦એ (૫) (એ) નો ઉલ્લેખ કર્યો અને નોંધ્યું કે તેના હેઠળ પ્રથમ જોગવાઈમાં અનુમતિપાત્ર કપાત અથવા ખર્ચ અથવા ભથ્થાં પર રૂ. ૭૨,૦૦૦/- ની ટોચમર્યાદા આપવામાં આવી હતી જેમાં ચાર અલગ અલગ પ્રકારના ખર્ચ અને ભથ્થાંનો સમાવેશ થાય છે.તેવી જ રીતે, કલમ ૪૦એ (૬) હેઠળ જ્યાં કરદાતા દ્વારા ફીની ચુકવણી તેમજ તે કર્મચારીને પગારની ચુકવણી પર કોઈપણ ખર્ચ કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યાં આવા ખર્ચના સંદર્ભમાં કપાત કુલ રૂ. ૬૦,૦૦૦/- સુધી મર્યાદિત હતી.અદાલતે નોંધ્યું હતું કે જ્યાં પણ વિધાનસભાએ વિવિધ આકસ્મિકતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને ખર્ચને મર્યાદિત કરવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો ત્યાં તેણે એકંદર ટોચમર્યાદા નક્કી કરીને યોગ્ય જોગવાઈ કરી છે.કલમ ૪૦એ (૫) (એ), (i) ને કાયદાની કલમ ૪૦એ (૫) (સી) (i) સાથે વાંચવામાં આવે તો તેમાં કપાતની કોઈપણ એકંદર રકમનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો ન હતો,

જોકે તેમાં બે અલગ-અલગ આકસ્મિકતાઓની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી.કોર્ટનો એવો પણ મત હતો કે જો વિપરીત અર્થઘટન સ્વીકારવામાં આવે, તો નિયોજક કાયદાની કલમ ૪૦એ (પ) (સી) (આઈ) હેઠળ નિર્ધારિત ટોચમર્યાદાની શરતમાંથી બહાર નીકળવા માટે કર્મચારીને તેની નોકરી પર ચૂકવવાપાત્ર ગ્રેયુટી અથવા અન્ય કોઈપણ રકમની ચુકવણીને આગામી હિસાબી વર્ષ સુધી મોકૂફ રાખશે. આ વિધાનસભાનો ઈરાદો ન હોઈ શકે.અંતે, એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે જો કરવેરા કાયદાની જોગવાઈ એકથી વધુ અર્થઘટન માટે વ્યાજબી રીતે સક્ષમ હોય, તો તે અર્થઘટન જે કરદાતા માટે અનુકૂળ અને ફાયદાકારક હતું તે સ્વીકારવું આવશ્યક છે, પછી ભલે તે તેને બમણો લાભ અપાવે.

બોમ્બે હાઈકોર્ટ આ તર્ક સાથે અસંમત હતી.તે કલમ ૧૭ માં "પગાર" ની વ્યાખ્યા પર આધાર રાખે છે જેમાં પેન્શન, ગ્રેયુટી અને અન્ય નિવૃત્તિ લાભોનો સમાવેશ થાય છે.તેણે એ પણ નોંધ્યું છે કે કલમ ૪૫એ (સી) (આઈ) હેઠળ "કર્મચારી" અભિવ્યક્તિ "ભૂતપૂર્વ કર્મચારી" અભિવ્યક્તિની વ્યાખ્યામાં આવે છે.તેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે સંબંધિત પાછલા વર્ષની છેલ્લી તારીખે "કર્મચારી" ની સ્થિતિ કપાતની મર્યાદા નક્કી કરવા માટે જોવી પડશે.તેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૪૦એ (પ) દ્વારા કોઈ અલગ મર્યાદા નક્કી કરવામાં આવી નથી."પગાર" ના સંદર્ભમાં ફક્ત એક જ મર્યાદા હતી અને તેથી,

ઉદ્દેશ્ય "પગાર" ના કારણે ખર્ચની કપાતને મર્યાદિત કરવાનો હતો અને તે મર્યાદા રૂ. ૬૦,૦૦૦/- ની એકમાત્ર મર્યાદા હતી.

અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલે વિનંતી કરી છે કે હિન્દુસ્તાન મોટર્સ વિરુદ્ધ આવકવેરા કમિશનર કેસમાં કલકત્તા હાઈકોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યને સ્વીકારવામાં આવે. જ્યાં સુધી પ્રતિવાદીઓનો સંબંધ છે, તેમણે બોમ્બે હાઈકોર્ટના તર્કનો પુનરોચ્ચાર કર્યો છે અને વધુમાં રજૂ કર્યું છે કે કલમ ૪૦ એ(પ) (સી) (i) માં "અને" શબ્દને "અથવા" તરીકે અલગથી વાંચવો જોઈએ..અર્થઘટનના આ સિદ્ધાંતના સમર્થનમાં અનેક નિર્ણયો ટાંકવામાં આવ્યા છે.

અમારો અભિપ્રાય છે કે બોમ્બે હાઈકોર્ટ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલો અભિપ્રાય સાચો છે. વિધાનસભાનો ઈરાદો કલમ ૪૦એ ની પેટા કલમ (પ) ની વિવિધ કલમો હેઠળ કપાતની મર્યાદા નક્કી કરવાનો હતો. જો કલકત્તા હાઈકોર્ટ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવેલ દૃષ્ટિકોણ સ્વીકારવામાં આવે તો તે નિર્ધારણ અર્થહીન રહેશે કારણ કે કર્મચારી કઈ તારીખે નિવૃત્ત થઈ શકે છે તેના આધારે મર્યાદા બદલાશે. કોલકાતા હાઈકોર્ટના મત મુજબ, જો કોઈ કર્મચારી ૧૨ મહિના સુધી સેવા આપે છે અને પાછલા વર્ષના છેલ્લા દિવસે નિવૃત્ત થાય છે, તો નોકરીદાતા કર્મચારીને સેવા દરમિયાન ચૂકવવામાં આવતા પગારના આધારે

૬૦,૦૦૦ રૂપિયાની કપાત દાવો કરવા માટે હકદાર હશે અને કર્મચારીને નિવૃત્તિ સમયે ચૂકવવામાં આવતા 'પગાર' ના કારણે ૬૦,૦૦૦/- રૂપિયાની અન્ય મર્યાદા દાવો કરવા માટે હકદાર હશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, નોકરીદાતા બે જુદી જુદી રકમની કપાત માટે હકદાર હશે.

તેમ છતાં કલમ ૪૦એ ની પેટા કલમ (પ) ની કલમ (સી) (ii) "રકમ" ની વાત કરે છે. આ સૂચવે છે કે નોકરીદાતા માત્ર એક જ રકમની કપાત માટે હકદાર છે. કલમ (સી)(i) એ કર્મચારીને માત્ર તે જ નહીં કે જેણે નોકરીમાં રહેવાનું બંધ કરી દીધું છે, પણ નોકરીમાં બંધ કરનાર તરીકે પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. બાદમાંના સંદર્ભમાં એવું માનવામાં આવે છે કે કર્મચારીએ અમુક સમયગાળા માટે સેવા આપી હતી પરંતુ પાછલા વર્ષ દરમિયાન તે નોકરી કરવાનું બંધ કરે છે. આવા કિસ્સામાં, આ કલમ સ્પષ્ટ રીતે રૂ. ૬૦,૦૦૦/- ની કપાતની મર્યાદા પૂરી પાડે છે.

કલમ ૪૦ એ ની પેટા કલમ (પ) માં સમજૂતી (ર) (એ) પૂરી પાડે છે:

■ "સમજૂતી ર.આ પેટા વિભાગમાં –

(એ) "પગાર" નો અર્થ કલમ ૧૭ની કલમ (૩) સાથે
વાંચીને કલમ (૧) માં તેને સોંપવામાં આવ્યો છે, જે
નીચેના ફેરફારોને આધિન છે, એટલે કે:—

(૧) ઉપરોક્ત ખંડ (૧) માં, પેટા-ખંડ (iv) અને સમગ્ર પેટા-
ખંડ (vii) માં આવતો "અનુભાવ" શબ્દ અવગણવામાં
આવશે;

(૨) ઉપરોક્ત ખંડ (૩) માં, "કરદાતા" ના સંદર્ભોને "કર્મચારી
અથવા ભૂતપૂર્વ કર્મચારી" ના સંદર્ભો તરીકે અર્થઘટન
કરવામાં આવશે અને "તેના નિયોક્તા અથવા ભૂતપૂર્વ
નિયોક્તા" અને "નિયોક્તા અથવા ભૂતપૂર્વ નિયોક્તા" ના
સંદર્ભોને કરદાતા "ના સંદર્ભો તરીકે અર્થઘટન કરવામાં
આવશે.

કલમ ૧૭ જે તે સમયે 'પગાર' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી
હતી:

(૧) વેતન;

(ii) કોઈપણ વાર્ષિકી અથવા પેન્શન;

(iii) કોઈપણ ગ્રેયુઈટી;

- (iv) કોઈપણ પગાર અથવા વેતનના બદલામાં અથવા તેના વધારામાં કોઈપણ ફી, કમિશન, લાભો અથવા નફો;
- (v) પગારની કોઈપણ એડવાન્સ;
- (vi) માન્ય પ્રોવિડન્ટ ફંડમાં ભાગ લેતા કર્મચારીના ક્રેડિટ પર બાકી રકમમાં વાર્ષિક વધારો, જે હદ સુધી તે માન્ય પ્રોવિડન્ટ ફંડમાં ભાગ લેતા કર્મચારીના ચોથા અનુસૂચિના ભાગ એ ના નિયમ ૬ હેઠળ કરપાત્ર છે, તે હદ સુધી તે તેના પેટા-નિયમ (જ) હેઠળ કરપાત્ર છે".

આ સંદર્ભમાં, બધા પગાર માટે ફક્ત એક જ મર્યાદા છે, ભલે તે વેતન હોય કે ટર્મિનલ લાભો.

કલમ ૪૦એ(પ)(એ) અને કલમ ૪૦એ(૬) ની પહેલી જોગવાઈઓમાં "એકંદર" શબ્દના ઉપયોગ પર આધાર રાખવો યોગ્ય ન હતો.પરંતુક અને પેટા કલમ (૬) બંને વિવિધ પ્રકારની ચુકવણી અથવા ખર્ચ સાથે સંબંધિત છે, જેના કારણે "એકંદર" શબ્દનો ઉપયોગ જરૂરી બન્યો હતો.આમ, પ્રથમ જોગવાઈનો સંદર્ભ છે:

"(એ) આ કલમના પેટા-ખંડ (i) અને (ii) માં ઉલ્લેખિત ખર્ચ અને ભથ્થા; અને

(બી) કલમ ૪૦ ની કલમ (સી) ની પેટા-કલમો (i) અને (ii) માં ઉલ્લેખિત ખર્ચ અને ભથ્થું.

તેવી જ રીતે પેટા વિભાગ (૬) નો ઉલ્લેખ કરે છે

"(એ) ફી દ્વારા થતો ખર્ચ; અથવા

(બી) જ્યાં કરદાતાએ આવી વ્યક્તિના સંબંધમાં પેટા-કલમ (૫) ના કલમ (એ) ના પેટા-કલમ (i) માં ઉલ્લેખિત પગાર દ્વારા કોઈપણ ખર્ચ કર્યો હોય, ત્યાં ફી અને પગાર દ્વારા આવા ખર્ચનો કુલ ખર્ચ".

બીજી બાજુ પેટા કલમ (૫) (સી) જેમ આપણે જોયું છે તે "રકમ" અને "પગાર" ની વાત કરે છે જે એક જ ક્ષેત્ર સૂચવે છે જ્યાં "એકંદર" શબ્દનો ઉપયોગ બિનજરૂરી હતો.

તેથી અમે મહેસૂલની તરફેણમાં બીજા પ્રશ્નના વિવાદિત ચુકાદામાં આપવામાં આવેલા જવાબની પુષ્ટિ કરીએ છીએ અને એવું માનીએ છીએ કે સેવામાં રહેલા કર્મચારીને અથવા અગાઉના કોઈ એક વર્ષમાં નિવૃત્ત કર્મચારીને ચૂકવવામાં આવેલા પગારને કારણે કપાત માટે માત્ર એક જ મર્યાદા નક્કી કરવામાં આવી છે.

તદનુસાર અપીલને આંશિક રીતે મંજૂરી આપવામાં આવે છે.ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ નથી.

સિવિલ અપીલ નંબર ૩૧૧/૨૦૦૧.

સિવિલ અપીલ નંબર ૩૧૦/૨૦૦૧ માં અમારા ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને કોઈપણ આદેશ વિના આ અપીલને આંશિક રીતે મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

વી. એસ. એસ. અપીલને આંશિક મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.